

היום נלמד בעזרת ה':

מועד קטן דף ד

למדנו במשנה - שלא משקים ממי גשמים ולא ממי הקילון:

קושיא: אכן במי קילון יש טירחה לדלות מהם, לפי שהם בעומק, אבל מה טרחה יש בשאיבת מי גשמים? (= 'מי גשמים' ממלאים את כל החפירה עד למעלה, אבל 'מי הקילון' נמצאים בעומק ואינם מגיעים עד למעלה ולכן יש טירחה בשאיבתם).

ר' אילעא מתרץ: אם נתיר מי גשמים יבואו להתיר מי קילון, שהרי אף מי קילון עשויים ממי גשמים.

רב אשי מתרץ: אם נתיר לדלות ממי גשמים הרי שהחפירה כבר לא תהיה מלאה, וממילא היא תהיה 'מי קילון'.

דאמר ר' זירא... נהרות המושכים מים מן האגמים: האגמים עשויים ממי גשמים, והנהרות המושכים מהם מים זורמים תמיד ולא מפסיקים. ומותר להשקות מהם בחול המועד, לפי שיש בהם הרבה מים ואין חשש שיפסקו מהם המים וילך לטרוח ולשאוב מים מנהר אחר כדי להשקות את שדהו.

ר' אילעא לא סובר את רבי זירא - כלומר מכך שר' אילעא לא תירץ כרב אשי (= שמי גשמים יהיו מי קילון), הרי שהוא סובר שאפילו במקרה שהמים לא יחסרו ולא יהפכו למי קילון כגון נהרות המושכין גזרנו לאסור.

רב אשי סובר את רבי זירא - כלומר שרק במקום שהמי גשמים יחסרו ויהפכו למי קילון אסרנו, אבל מי גשמים שלא נחסרים כגון נהרות המושכין לא אסרנו.

איתיביה רבי ירמיה לרבי זירא: איך מותר להשקות בחול המועד מנהרות המושכין, והרי אף נהרות המושכין הם מי גשמים, ובמשנתנו כתוב שאסור להשקות ממי הגשמים?

תירוץ: משנתנו האוסרת מי גשמים עוסקת במי גשמים שנחסרים כששואבים אותם ובכך הופכים למי קילון, אבל נהרות שבבבל לא נגמרים ואין לחשוש שיהפכו למי קילון.

ת"ר: הפסיקות (= חריצים העשויים למילוי מים ואינם מתוקנים יפה) והבריכות שנתמלאו מים מערב יו"ט, אסור להשקות מהן בחול המועד, משום שהם עלולים להיפסק ויש חשש שיטרח ויביא מים מנהרות רחוקים. ואם היתה אמת המים ממעיין עוברת ביניהם מותר, לפי שהם לא יפסקו.

הגמרא מבארת מתי מותר כשאמת המים עוברת ביניהם:

אמר רב פפא - מותר רק כשרובה של אותה שדה יכולה לשתות מאותה אמת המים, משום שאת המיעוט שאינו שותה מאמת המים יוכל להשקות מהפסיקות והבריכות ואין לחשוש שיטרח להביא מים מנהר רחוק.

רב אשי אמר - מותר אפילו כשאין רובה של השדה יכולה לשתות מאותה אמת המים, שכיון שאמת המים מושבת מים מעט מעט, הרי שבעל השדה אומר שכמה שיצליח להשקות היום ישקה, ומה שלא יצליח ישקה למחר או עד שנים או שלושה ימים, שעד אז האמה תתמלא במים, ולכן אין חשש שיטרח להשקות מנהר רחוק.

ת"ר בריכה שנוטפת וכו': שדה בית השלחין גבוה ויש מעיין נובע לידו, ובצידו יש שדה בית השלחין נמוך, וליד בית השלחין הנמוך יש בריכה קטנה, וכשמשקים את בית השלחין הגבוה נשפכים המים לבריכה הקטנה שליד בית השלחין הנמוך. מותר להשקות את בית השלחין הנמוך מהבריכה הקטנה למרות שהמים שבה עלולים להיפסק, לדעת רבי ירמיה - מותר רק כשעדיין מטפטפים המים מבית השלחין הגבוה לתוך הבריכה הקטנה, שאז אין חשש שיפסקו המים. לדעת אביי - מותר רק כשעדיין לא פסק המעיין שליד בית השלחין הגבוה, והמים עדיין מטפטפים ממנו לשדה ומהשדה לבריכה הקטנה. אבל אם פסק המעיין, לא ישקה את בית השלחין הנמוך אפילו כשעדיין מטפטפים מים מבית השלחין הגבוה לבריכה הקטנה, לפי שיש לחשוש שיפסקו המים וילך לטרוח להביא מים ממעיין אחר.

תניא... לא ידלה מן התחתונה וכו': לפי שיש בזה טירחה מרובה.

ת"ר מדלין לירקות: לדלות מים ולהשקות את הירקות בשביל לאוכלן בחול המועד מותר, אבל בשביל לייפות אותם שיגדלו היטב אסור כי מלאכת 'הרווחה' אסורה בחול המועד.

מאי מדלין? שלופי: אין הכוונה להשקייה אלא 'לדילול' הירקות. במקרה שישנם יותר מידי ירקות בשטח קטן עוקרים חלק מהם. אם העקירה לאוכלן מותר אבל אם בשביל ליפות את הנשארות שיגדלו טוב אסור. וכמו שמצינו במשנה שנחלקו הדעות האם מותר לדלל את החלק של העניים בגפן בכדי שתצמח טוב, כגון את ה'פאה' שתינתן לעניים או 'עוללות' המיועדות לעניים.

בנכי: שקעים עגולים שעושים תחת הגפנים והזיתים למלאם במים. הגמרא מבארת שדוקא עוגיות חדשות אסור לעשות כי יש בהם טירחא יתירה, אבל עוגיות ישנות שנסתמו מותר לחזור ולפותחן בחול המועד.

אלא שביעית מאי טעמא: מדוע אסור בשביעית לעשות אמת המים? לדעה אחת: משום שעצם חפירת האמה נראית כ'עודר' לצורך שביעית באיסור. לדעה השניה: משום שהחול הרך שנערם משני צידי האמה מכשיר את השטח ההוא לזריעה.

דקא אתו מיא בתריה: אם תוך כדי החפירה מגיעים המים וממלאים את האמה. למ"ד משום שנראה כעודר מותר כי המים מוכיחים שהוא עושה אמה, אבל למ"ד שמכשיר אגפיה לזרעים אסור. הגמרא שואלת מדוע באמת המ"ד שנראה כעודר לא חושש לטעם של המ"ד שמכשיר אגפיה לזרעים (והרי במציאות יש כאן הכשרה לזרעים)?

דקא שקיל מיניה ושדי לבראי: מדובר שהוא עודר את העפר ומשליך אותו רחוק משפת האמה. למ"ד שמכשיר אגפיה אין כאן חשש שהרי לא מכשיר את הקרקע. אבל למ"ד שנראה כעודר יש כאן חשש. הגמרא שואלת עדיין מדוע מ"ד שמכשיר אגפיה לא חושש לטעם של מ"ד נראה כעודר? ומתרצת שמכיון שמשליך את החול רחוק - גם אין זה נראה כעודר (הרגיל להניח את החול סמוך לבור). (אמנם מ"ד שנראה כעודר סבור שגם בהשלכה רחוק יש את החשש שנראה כעודר).

עושה אדם את זבלו אוצר: אסור לזבל שדה (בצואת בהמות) בשביעית. אבל אדם שיש לו זבל רב ומעוניין לעשות את כל השדה 'אוצר של זבל' לדעת תנא קמא מותר (כי הרואה אותו מוליך זבל בעגלות לשדה מבין שהוא לא מתכוין לזבל את השדה - הר"י מפריש). לדעת רבי מאיר צריך להעמיק את השדה שלושה טפחים ולהניח בתוכה את הזבל, או להגביה אותה על ידי אבנים ועצים ולהניח על ההגבהה את הזבל. אמנם אם כבר התחיל להכניס לשם אפילו מעט זבל מערב שביעית מותר להמשיך להוסיף זבל בשביעית. לדעת רבי אליעזר בן עזריה אפילו אם היה שם מעט זבל קודם שביעית אסור, אלא אם כן יעמיק או יגביה אן יתן את הזבל על סלע שבשדה.

אמימר למד את דברי רבי אליעזר ב"ע שבמשנה כמו המ"ד מפני שנראה כעודר, ולכן הקשה היאך יתכן שרבי אליעזר ב"ע סובר לגבי 'זבלו אוצר' שצריך להעמיק את השדה בשביעית?

הגמרא מתרצת: או שמדובר שכבר העמיק את השדה מערב שביעית. או שכאן הזבל שיניח לאחר החפירה מוכיח שלא עודר לצורך שביעית.

שאם היתה עמוקה טפח: שאם היתה אמת המים בהתחלה עמוקה שישה טפחים, ולאחר מכן נסתמה ונשאר בה רק טפח – מותר לתקן אותה חזרה לעומק שישה טפחים.

פשיטא חצי טפח על שלושה טפחים: אם בתחילה היתה 'אמת המים' עמוקה שלושה טפחים ונסתמה עד חצי טפח – אסור להרחיבה חזרה. אפילו שהיחס כאן הוא אותו יחס כמו טפח משישה טפחים, משום שאמת מים בעומק של שלושה טפחים המים לא עוברים בה באופן יעיל וזו טירחא ללא צורך ותועלת.

טפחיים על שנים עשר: מתחילה היתה בעומק שנים עשרה ועכשיו נשאר בה רק שני טפחים – אסור. אפילו שהיחס אותו יחס (לכיוון ההפוך), מכיון שזו טירחא יתירה.

טפחיים על שבעה מהו: אמת המים היתה עמוקה בתחילה שבעה ונשארה בסוף בעומק שני טפחים. האם כיון שנשאר לו לחפור רק חמש טפחים מותר, וכמו שבאמה בת שישה שנשאר בה טפח - מותר לו לחפור את חמשת הטפחים שנסתמו. או מכיון שיש כאן טפח מיותר שהרי מספיק לאמה שישה טפחים, אסור לו לטרוח טירחא יתירה (להתכופף לעומק שבעה) ולחפור את הטפח האחרון?

לשחופי נהרא: לעקור ענפים של עצים הגדלים בנהר.

למיכרא נהרא: לחפור נהר שנסתם בגלל עפר וצורות שמפריעים למים לזרום.

לאקדוחי נהר בורניץ: לפנות שרטון (=חול ורפש שנהיו ליבשה באמצע הנהר) שהיה באמצע נהר ששמו בורניץ.